

УДК 140

ЛЕВИЦЬКИЙ ВІКТОР,

кандидат філософських наук, магістр релігієзнавства

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА БУТТЯ

У статті автор робить спробу уточнення значення центральних онтологічних та метафізичних понять. Від історичного екскурсу та теоретичних експлікацій автор намагається перейти до пошуку емпіричного змісту цих понять, який відкривається в культурному просторі західноєвропейської традиції, проте робить висновок, що для українських реалій він поки що залишається бажаним проектом.

Ключові слова: соціальне буття; соціальна реальність; життєвий світ; онтологія.

Постановка проблеми і стан її вивчення. Західна філософська традиція протягом усієї своєї історії намагається вирішити питання онтологічної проблематики, які аподектично спрямовуються до метафізичної площини. Питання ці в різних авторів поставали в диференційній варіабельності (історії добре відома ця проблематика: питання першоджерела, першої причини, загальної основи, першої матерії тощо; протягом тисячоріч були вироблені й легітимні відповіді: першодвигун, Бог, ейдос, Дух тощо). Натомість найбільш лапідарно вони універсалізувалися у філософії Нового часу. Саме тоді було артикульоване відоме: "чому існує щось, а не ніщо?". Кожен із видатних філософів модерну, виробляючи філософсько-теоретичну систему, запропонував свою відповідь саме на це питання [1-7]. Притому, скільки б відповідей ми не отримали за останні дві з половиною тисячі років, питання не втрачає своєї актуальності досьогодні. Навпаки, здається, із кожним роком актуальність його тільки зростає. Якщо межа між "щось" та "ніщо" - це той самий вододіл, що й між космосом та хаосом, то сьогодні він і справді найменш захищений за всю історію людства. Завжди ця межа була особистісною, так би мовити - питанням екзистенційного вибору, тепер антиномія порядок-безлад має цивілізаційний масштаб. Ніколи людство, з технологічної точки зору, не могло так легко та швидко перейти від організованого буття до суцільної тиші абсолютного небуття. Тож сукупністю існуючих відповідей загальний список не вичерпується.

У той же час іншою стороною зазначеної проблеми постає запитання соціальної онтології. І хай із цієї проблематики напрацювань не менше, ніж спроб відповідей на "головне питання філософії", та їхні автори не менш авторитетні, натомість питання залишаються. Понад те - питання наростають. Як постає соціальне буття? Що легітимне суспільну реальність? Як формулюються загальні, інтерсуб'єктивні сенси цієї реальності? Можливо одне з найнезручніших та в той же час важливих питань: хто відповідальний за соціальне буття (а ймовірно і за буття загалом)? Це далеко не вичерпний список можливих питань, які потребують розв'язання, натомість **у запропонованій статті спробуємо сконцентруватися саме на них.** І якщо горизонт невизначеності вдасться скоротити хоча б на щось, будемо вважати це вже вдалим кроком в бік від ніщо

Виклад основного матеріалу. Соціальна реальність - площина, у якій відбуваються всі наші звершення: воління, вчинки, емоції, мислення тощо. Будь-які

події набувають свого сенсу тільки в рамках комунікативного дискурсу. Причому безпосередньо комунікації може реально навіть не відбуватися - найголовніше, щоби була принципова можливість такої комунікації. І саме в межі такого соціального універсуму безкомпромісно занурений кожен суб'єкт.

Напевно, слід сказати декілька слів про теоретичні засади. Починаючи від коперніканського перевороту, філософія пройшла нелегкий шлях від віднайдення трансцендентальних умов будь-якого досвіду до усвідомлення інтерсуб'єктивності цих засад. З кінця XIX ст. й особливо на початку XX ст., з'являється все більше розвідок, які наголошують (або імпліцитно дають зрозуміти) на принциповій неуніверсальності кантівської трансценденталістики. Свідчення лунають із багатьох галузей знань. Навіть найближча до геніального кенігсбергця філософська традиція виробляє систему символічних форм, констатуючи, що ми занурені в культуру, за рамки якої вихід принципово не можливий. Е. Сепір і Б. Л. Уорф надають лінгвістичні аргументи, аналізуючи мови північноамериканських індіанців та приходячи до висновку щодо принципової різниці світосприйняття між індіанцями та європейцями [1]. Понад те, справа навіть не в різниці сприйняття світу, а в непримиренно різних світах. Ж. Піаже приходить до схожих висновків щодо культурної залежності суб'єкта, вивчаючи психологію дітей [3]. Мабуть, до реєстру аргументів можна було б зарахувати й нові на той час відкриття фізики (відносно залежності реальності від точки спостереження), і неевклідову геометрію, і польові дослідження ряду гуманітарних наук від археології до історії релігій, але приділимо більше уваги філософській площині.

Питання ці потребували розв'язання. Серед інших виділяються дві розвідки, які, з одного боку, підсумували епоху, з іншого ж, навпаки, накреслили орієнтири на майбутнє. У Л. Вітгенштейна пізнього періоду творчості був серйозний опонент - він сам періоду "Логіко-філософського трактату" [4]. Його концепт "мовної гри" якраз дає варіанти відповідей на ті гострі запитання, що постали перед наукою в першій половині XX ст. Згідно із цією теорією виявилось, що всі ми є *акторами* певної мовної гри, що саме від того, яка ця гра, залежать умови та правила перебування в ній. Саме рамками мови окреслені межі, за які принципово неможливий вихід. Ще один ключовий момент: смисли існують тільки всередині мовної гри та не екстраполюються назовні. Усе, що має сенс, має його тільки в рамках певної парадигми.

Іншим видатним філософом, який констатував схожі наративи, причому знаходячись на діаметрально протилежному фланзі європейської думки, був Е. Гуссерль. Так само в пізній період своєї творчості він запропонував концепцію "життєвого світу", у якій трансцендентальні засади досвіду розширив до кордонів інтерсуб'єктивних смислів [5]. Те, що раніше, здавалося, стосується конкретного суб'єкта, виявилось, має відношення до культурних просторів. Виходячи з поглядів німецького філософа, зробило висновок, що культурний горизонт смислів формує всю подальшу практику. Життєвий світ постає як граничний рівень, за рамки якого неможлива редукція, це і є первинний щабель, трансцендентальна умова досвіду. Це далеко не єдині свідки свого часу, що пропонують відповіді на інтелектуальні виклики епохи, однак це одні з найкрасномовніших теорій, що формують новий вигляд філософії, а за ним і світу [Там само]. Тим паче, що питання, зазначені в цій статті, у світлі окреслених теорій, знаходять свої відповіді.

Перш ніж перейти до певних ілюстрацій, ще хочеться відіслати читача до теорії П. Бергмана та Т. Лукмана. Ідеться про соціальне конструювання реальності. Згідно з теорією зазначених авторів реальності не існує в апріорному стані. Реальність виробляється в суспільній практиці, і все, що має сенс у цій практиці, стає частиною реальності. Немає наперед даної, визначеної реальності, немає "чистої" реальності - усе, що ми як *homo sapiens* робимо, - це і є реальність [6]. Питання загальноновизнаних смислів, таким чином, зводиться до інтерсуб'єктивної практики. Якщо щось не має певного аналога в загальноновживаній практиці, це щось просто не має сенсу. Це, так би мовити, поняття з нульовим денотатом. Тепер хоч прояснити смисл цього теоретичного відхилення. Навіщо ми занурювалися деінде навіть в метафізичні глибини, якщо тематика стосується соціальної реальності?

З вищенаведених посилань стає зрозумілим, що буття, про яке ми можемо щось говорити, - це соціальна площина. Про будь-яке інше буття ми можемо лише, використовуючи кантівський метод, стверджувати, що воно, можливо, існує, проте яким чином воно існує, нам сказати нема чого. У такому разі пропоную використати формулу "Логіко-філософського трактату": "Про що неможливо говорити, про те слід мовчати" [4], та сконцентруватися на головному, про що ми говорити можемо. Зокрема те, що іншого буття, окрім "виробленого" людством, просто не існує щонайменше для філософського запитування. Людина таки залишається пастухом буття. Звідси випливає, що й відповідальність стає підвищеною: апелювання до трансцендентних далей, як це не прикро, очевидно, залишиться без відповіді. Ми самотні - допомога нізвідки не прийде. Тільки чабан відповідальний за цілість отари. Постає логічне запитання: із чого починати випасання? Здається, і настільки ж логічна відповідь: із себе! Конструювання навколо себе життєвого простору, організація цього терену, крок за кроком, сантиметр за сантиметром, перетворюючи хаос на космос, - це і є формування буття, інших механізмів просто не існує. Це метафізичний процес постання "чогось, а не нічого". З ладу в малому починається лад у великому. Кожен на своєму місці повинен створювати буття, і тоді ми будемо мати сукупне буття, а не суцільне небуття. Порядок у державі починається з викидання жуйки в урну, а не де годиться. У такому контексті формула професора Преображенського, вербалізована за відомими обставин, що кожен повинен займатися своєю справою і розруха зникне

сама собою [8], стає сакраментальною. Хірург повинен оперувати (причому важливо - оперувати він повинен в операційній, їсти - у їдальні, а спати - у спальні), двірник - підмітати, інженер - конструювати тощо. І небуття в таких умовах завжди залишиться з префіксом *не-*, тобто ніколи не отримає екзистенційного виміру.

Пропоную на це ж питання подивитися з більш емпіричної точки зору. Відомий приклад кантівських ста талерів, свідчить, якщо так можна сказати, про непередикативність буттєвості, тобто говорить про те, що існування не може бути предикатом. І. Кант особливо підкреслював, що для констатації буття обов'язкова, так би мовити, речовість - буття завжди йде поряд із річчю, буття існує там, де є річ. На перший погляд, виглядає дещо метафорично та, здається, не має відношення до буденної практики, проте спробуємо показати зворотнє.

Перш ніж перейти до емпіричного дискурсу, зробимо декілька уточнюючих пояснень. Звичайно, не йдеться про те, що річ - це і є буття. Буття робить можливим саме існування речі, буття вміщує в себе всю повноту суцього. Проте, якщо буття - це умова актуальної наявності суцього, чому тоді світ речей буває таким різним? Чому хтось уже майже протягом двох тисячоліть намагається зберегти добряче зруйнований Колізей, а хтось, тільки навчившись розмовляти, відразу воліє відібрати аршини житлової площі в професора медицини? Пошук відповідей на ці запитання спробуємо проводити не в класичній площині високої академічної філософії. Для того щоб почути таке жадане грецьке "Еврика!", запрошуємо читачів до простої італійської повсякденності. Саме там, у буденних просторах апенінських інтер'єрів, спробуємо відшукати відповіді на ці питання. Тому не слід дивуватися зверненню до, здавалося б, зовсім не інтелігібельного матеріалу, при деякому куті погляду він дає вичерпні відповіді на суто філософські запитання.

Тож почнемо. Перше, що впадає у вічі в Італії - це ставлення до старих речей, просто, так би мовити, культ старих речей. Причому, ідеться не про антикваріат; антикваріат - це в кращому разі символ, а частіше за все просто знак. Справа в збереженні справжніх речей, із їхнім смислом та історією, у збереженні власного світу, а як наслідок - збереженні буття. Ця любов до старовини не просто колекціонування - це любов до власного світу в сенсі життєвого світу.

На перший погляд може видатися, що це щось показне, те, що просто наслідує моду, а запит на старовину сьогодні наочний у світі. Прикладом цього може слугувати багато процесів та явищ, починаючи з моди на штучно зістарені меблі, закінчуючи зразками чорнобілого кіно в сторіччя найпотужнішого розвитку технологій. Проте мова не про це. Свідчення присутності старих речей (думаю, це набагато більше, ніж просто старі речі, швидше за все - присутності самої історії) ми спостерігаємо всюди: у готелях, ресторанах, кав'ярнях, офісах, не говорячи вже про музеї, бібліотеки, храмові споруди, та в багатьох інших місцях. Це старі шухляди, столи, стільці, антресоли, посуд, полиці, підставки, підсвічники та багато-багато іншого. Може закрастися сумнів, що все це розраховано на зовнішнього спостерігача, тобто на туриста, який, власне кажучи, не в останню чергу саме задля цієї старовини й приїхав, таким чином, буцімто, і підтримуються ці очікування. Але змушений розчарувати прибічників такої думки. Цю ж саму тенденцію бережливого ставлення до старих речей ми спостерігаємо в місцях особистого вжитку, які жодним

чином не призначені для приїжджих: у квартирах, маєтках, службових приміщеннях (куди не повинні потрапляти туристи) тих же ресторанів тощо. Себто це не спроба справити враження - це спосіб існування, спосіб ставлення до буття; таким чином проявляється відповідальність за власне буття, збереження власного світу, може, до якоїсь міри консервація, але точно повага.

Задля переконливості наведу такий приклад. У Болоньї, недалеко від Piazza Maggiore, проте зовсім не на мейнстрімі туристичних потоків є нічим не примітна ресторація, де меню написане ще "від руки". Однак пропонує її все ж таки відвідати. Перше враження, яке виникає, коли туди потрапляєш, буцімто ти опинився на звалищі. Неймовірно кількість незрозумілих речей зовсім не першої свіжості. Здається, що їх розміщення не відповідає ніякій логіці - просто все, що було старого, взяли й звалили до однієї купи. Примітно, що кількість речей значно більша, ніж того вимагає організація простору. А тільки-но придивившись уважніше, відразу розумієш, що це зовсім не випадковий порядок речей, організація простору має свою внутрішню, добре структуровану логіку. От, здається, безцільно стоїть штопор, якому далеко не одне десятиліття, а може, і століття, причому розміром він зовсім не малий і схожий на спусарські лещата. Однак, придивившись уважніше, помічаєш, що під ним (начебто штопор зараз у роботі) стоїть Brunello di Montalcino 1966 року. А ось, зліва від входу, плакати шістдесятих-сімдесятих років минулого сторіччя із рекламою вина, а напроти - винна шафа із сучасними аналогами стародавнього напою. Проїшовши трохи далі, спостерігаєш барну стійку та полиці за нею, цьому інвентареві точно більше, ніж самому ресторану (хоча за італійськими вимірами заклад достатньо молодий - йому лише шістдесят років). І так будь-який предмет у цьому приміщенні виявляється не хаотично розташованим, усе має своє, чітко окреслене місце, внутрішню логіку, яка кожною своєю гранню підкреслює зв'язок з історією. Ще раз хочеться підкреслити - це не якийсь показний ритуал, це природне відчуття єдності із чимось більшим. Це спосіб збереження (організації) буття. Через ці речі зберігається життєвий світ, із яким ідентифікує себе італієць. І він робить усе, щоб це буття підтримати, бо відчуває себе відповідальним пастухом.

Однак слід зазначити, що це не єдиний можливий підхід, який вироблений у сучасному світі. Ми подивилися, наприклад, коли цінність речі похідна не від функції (хоч прагматичний вимір використання має своє значення), а від внутрішньої приналежності до життєвого світу, до організації *власного* буття, виходячи з власних засад. У ХХ сторіччі домінантним стає протилежний тренд. Будь-яка річ - це в першу чергу функція. Абсолютно неважливо, коли вона була зроблена, які смислові коди вона несе або не несе жодних, хто її зробив, чи має вона відношення до власної культури, з якого матеріалу тощо - головне, щоб функціональна складова була врахована максимально. Французький філософ Ж. Бодріяр дуже красномовно схарактеризував цю опінію. Він зазначав, що в сучасному світі ми будь-який процес намагаємося заключити в інвентар-функцію, кожна річ стає просто функцією без жодних інших вимірів [7]. Ж. Бодріяр подивовується, що сьогодні людство буквально на кожну функцію має окрему річ, констатуючи, що навіть на процес виймання кісточок існує окремих предмет, штуковина [Там само] (як називає його філософ). Майже п'ять десятиріч опісля виходу "Системи речей" ми можемо, тільки поділяючи диву-

вання, розширити список: сервірування столу сьогодні може включати до півтора десятка приборів на одну персону, з окремою виделкою для устриць, чи двома приборами для куштування клішень крабів, або спеціальним ножом, яким можна нарізати тільки трюфель; сьогодні в будівлях можливе синхронізування руху світла з рухом людини, що перебуває в цьому помешканні; у сучасних автомобілях кількість функцій зараз така, що середньостатистичний водій у кращому разі використовує двадцять відсотків від них. Перелік цей можна продовжувати до безкінечності, але, здається, необхідності такої немає. Головна ідея абсолютно зрозуміла - функція перемагає, усе, що вимагається від речі - це її функціональність. І сьогодні рівень майстерності виробників вимірюється тим, щоб термін дії гарантії точно співпав із поломкою цього предмета. До певної міри це жарт, але тільки до певної. Майже будь-яка із сучасних речей може працювати довше, ніж це відбувається на практиці, саме термін її використання штучно скорочують. Це відбувається з багатьох причин: психологічна втома від того самого, іміджева складова та, можливо, найголовніша, - необхідність нових прибутків для виробників: кому потрібен холодильник, який не будуть змінювати п'ятдесят років. Але головне, що така зміна не викликає жодного дискомфорту: у такій речі нічого, окрім функції, немає (не виникає відчуття, що зламалася моя річ - ні, просто функція припинила працювати, проте це дуже легко виправити). Якщо при заміні предмета виконання функції зберігається, отже, ніякої проблеми немає. Таким чином народжується світ симулякрів, світ, у якому замість природності - сурогати. Граничний рівень абсурду та цинізму полягає, наприклад, у тому, що ті продукти, які повинні надавати вітаміни та нести здоров'я, стають найбільш шкідливими для організму (фрукти та овочі з обов'язковим використанням пестицидів та добрив). У той же час на іншому полюсі бережливе ставлення до речей зумовлене присутністю в цих речах чогось більшого, ніж просто функції. Хоча кожен із таких старих предметів, що вживаються, несе на собі певний, закладений у нього, функціонал, предмет цей сам набагато більше, ніж просто функція. У ньому (а може, навіть завдяки йому) зберігається буття.

Отже, маємо опозицію двох світів: світ предметів-буття та світ предметів-функцій. Перший не просто колекціонує предмети давнини, він зберігає буття, через нього історія продовжує своє існування. Другий тиражує сурогати, позбавляючи навколишній простір справжності, наповнюючи його одновимірними симулякрами. Не може щось бути ззовні, чого раніше не було всередині. А відтак, один світ продукує універсалії вкоріненості та відповідальності за буття, інший же - концентрується на знеособленні суб'єктивності та індиферентності до історичності. Тому Лучіано Вісконті знає свій родовід від часів Давнього Риму, а для більшості три покоління пращурів уже здається неймовірно сивою давниною. Мабуть, тому хтось створює "Загибель богів", а хтось - мильні опери.

Продовжуючи цю лінію оповіді, наостанок хотілося б акцентувати увагу ще на одному аспекті. Декілька слів щодо ціннісного аспекту збереження буття. Ще раз хочу наголосити, що коли мова йдеться про цю саму організацію буття - це справа не соціально-філософського дискурсу, звичайно, питання самоідентифікації є актуальними в цій площині, однак це проблема комати другого порядку; перше, про що йдеться, коли розглядаються варіанти організації буття, - це предмет онтологічної

частини філософського знання. Виходячи ж із такої концептуалістики, можемо більш уважно придивитися до аксіології. Не будемо зараз проводити компаративний аналіз двох способів існування, бо всі ілюстрації і так вкрай очевидні. Спробуємо тільки трішечки універсалізувати сказане. Архетипи відповідальності за буття не можуть не проявлятися в соціальній площині. Формування, організація буття навколо себе виступає гарантом порядку соціального буття в цілому. У кожній практиці збереження буття вкорінений сенс відповідальності за нього. У цього процесу є й зворотний бік: соціалізація людини в смисловому полі такої культури формує в неї презумпцію ощадливого ставлення до буття, до світу, до порядку речей. Мабуть, тому комусь удається вже більше двох тисяч років підтримувати традицію гарних доріг, а хтось тільки й робить, що тиражує архетипи революцій, руйнування, безладу та хаосу, які за декілька років тільки й здатні, що прийти до розуміння необхідності нового перевороту. І так без кінця... але, на жаль, і без покращення. Дитяча гра (однак у недитячих масштабах) у царя гори продовжується.

Висновки

Від загального до приватного. Руйнування трансцендентного залишило людину наодинці зі Всесвітом, проте не без метафізичних засад, що, мабуть, узагалі принципово неможливо. Якщо світ існує - значить, щось підтримує цей універсум. Філософія ХХ сторіччя виробила багато варіантів меж можливого досвіду: мова, життєвий світ, культура тощо. І єдиною, з кого можна "запитати" за цю світобудову, залишилася тільки людина, вона відповідальна за буття. Причому, ця відповідальність не абстрактного характеру, за якимось незрозумілим буття - це конкретна організація власного життєвого простору, з якого й починається "здоров'я" буття. Поцінування італійцями старовини - не данина моді, а саме спосіб збереження буття. У кожній такій речі живе цілісний світ, і якщо ти хочеш, щоб світ не тріснув

Левицький Віктор,

кандидат філософських наук, магістр релігієзнавства

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА БЫТИЕ

В статье автор делает попытку уточнения значения центральных онтологических и метафизических понятий. От исторического экскурса и теоретических экспликаций автор пытается перейти к поиску эмпирического содержания этих понятий, которое открывается в культурном пространстве западноевропейской традиции, однако делает вывод, что для украинских реалий оно пока остается желанным проектом.

Ключевые слова: социальное бытие; социальная реальность; жизненный мир; онтология.

Levytskyi Victor,

Cand. Sc. (Philosophy), Master of Religious Studies

RESPONSIBILITY FOR EXISTENCE

The author attempts to specify the meaning of the central ontological and metaphysical concepts 'social existence', 'social reality' and 'life world'. He looks into such issues as 'How does social existence arise?', 'What legitimates social reality?', 'How are general intersubjective senses of such reality formed?' and eventually 'Who is responsible for social existence (and probably existence in general)?'

From a retrospective journey into the history and theoretical explications the author endeavors to look for the empiricist content of these concepts, which opens up in cultural and linguistic space of West European tradition. The only subject responsible for the existent universe is the man who is also responsible for existence. Notably, this responsibility is not of abstract nature, it is not the responsibility for some obscure existence, it is rather specific organization of one's own life space which gives rise to 'healthy' existence.

According to the author, such responsibility remains however a wishful project for Ukrainian reality.

Key words: social existence; social reality; life world; ontology.

або навіть розколовся, ти мусиш зберегти цей предмет. Навряд чи хтось надумає змінювати батьків, тому що вони постаріли! Онтологія такого порядку конструює соціальну реальність із певною аксіологією. Відповідальність за буття зобов'язує з пієтетом ставитись і до соціального порядку. З іншого ж боку, у новому світі функцій без коріння дуже легко продукувати будь-які архетипи, тому що власних не існує. Ось тому й змушені ми вже вкотре намагатися повірити, що руйнація - це найкращий та найкоротший шлях до великих побудов. Сумно, але руїни Вавилонської вежі залишаються, а Нового Єрусалима так і не видно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Whorf B. L. Language, thought and reality: Selected writings of Benjamin Lee Whorf / B. L. Whorf ; [ed. John B. Carroll]. - New York : Wiley, 1956.

2. Wolff P. Linguistic relativity / P. Wolff, K. J. Holmes // Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science. - 2011. - Volume 2. - Issue 3. - Pp. 253-265.

3. Пиаже Жан. Речь и мышление ребенка / Жан Пиаже. - М. : Римис, 2008. - 436 с.

4. Витгенштейн Людвиг. Логико-философский трактат / Людвиг Витгенштейн. - М. : АСТ, 2010. - 177 с.

5. Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философии. Философия как строгая наука / Э. Гуссерль. - Мн., М., 2000. - 752 с.

6. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман ; [пер. Е. Д. Руткевич]. - М. : Медиум, 1995. - 323 с.

7. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция [Электронный ресурс] / Ж. Бодрийяр. - Режим доступа : http://lit.lib.ru/k/kachalow_a/simulacres_et_simulation.shtml.

8. Булгаков М. А. Собачье сердце / М. А. Булгаков. - М. : ЭКСМО, 2006. - 672 с.

REFERENCES

1. Whorf B. L. (1956), Language, thought and reality: Selected writings of Benjamin Lee Whorf, Wiley, New York (engl).
2. Wolff P., Holmes K. J. (2011), Linguistic relativity, *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*, Vol. 2, Issue 3, pp. 253-265 (engl).
3. Jean Piaget (2008), The Language and Thought of the Child, Rims, Moscow, 436 p. (rus).
4. Ludwig Wittgenstein (2010), Tractatus Logico-Philosophicus, AST, Moscow, 177 p. (rus).
5. Edmund Husserl (2000), Logical Investigations. Cartesian Meditations. The Crisis of European Sciences and Transcendental Philosophy, Moscow, 752 p. (rus).
6. Berger Peter L., Luckmann Thomas (1995), The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge, Medium, Moscow, 323 p. (rus).
7. Baudrillard Jean. Simulacra and Simulation, available at: http://lit.lib.ru/k/kachalow_a/simulacres_et_simulation.shtml. (rus).
8. Bulgakov M. A. (2006), Heart of a Dog, EKSMO, Moscow, 672 p. (rus).

© Левицький Віктор

Надійшла до редакції 14.07.2014

УДК 298.8

ЧОРНОЙВАН ЯНА,

аспірант кафедри культурології

Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, м. Київ

ТЕОРІЯ РЕЛІГІЙНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ КОНФЕСІЙНОЇ ТРАДИЦІЇ ВІРИ БАГАЇ

У статті досліджена теорія релігійної освіти в конфесійній традиції віри багаї. Через з'ясування значення основних термінів дослідження ("освіта", "навчання", "виховання", "релігійна освіта", "релігійне навчання", "релігійне виховання") автор висвітлює питання про межі їх уживання відносно віри багаї. У результаті було введено два поняття для характеристики освітнього питання у вірі багаї: "багайська педагогіка" (загальні процеси надання знань, умінь та навичок та прищеплення духовних цінностей) та "багайська релігійна педагогіка" (надання релігійних знань, умінь і навичок виховання віруючих у душі багаї).

Ключові слова: віра багаї; освіта; навчання; виховання; релігійна освіта; релігійне виховання; релігійне виховання; багайська педагогіка; багайська релігійна педагогіка.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Історія питання про освіту й виховання у вірі багаї має давню традицію, сповнену пошуками шляхів утілення й реалізації релігійного вчення засновника віри багаї - Багаулли. Постановка цього питання відбувається ще в ученні "предтечі" Багаулли - Баба, послідовники якого називали себе "бабідами", історія релігії яких уважається першою стадією формування віровчення багаї. Так, зв'язок релігії бабі з ученням багаї стверджують Е. Браун, П. Сміт, Х. М. Балузї, М. Момен, О. В. Мартиненко, Ю. А. Іоанезян та інші. Дослідженням текстів Баба займалися такі дослідники, як Д. МакЕоін, який у роботі "Джерела ранньої доктрини та історії Бабі" наводить опис багатьох робіт, що належать авторству Баба [18], а також Т. Лоусон - академічний дослідник текстів Баба [19].

Тема освіти й виховання у вірі багаї на рівні аналітичної, критичної та науково-дослідної літератури знаходиться в стані часткової розробки. Тому, на нашу думку, ефективним виявляється аналіз інформації первинних джерел, а саме першоджерел релігійної традиції багаї: загальновізанні вірою багаї Священні Писання та "канонічні" твори центральних фігур віри багаї, праці їхніх послідовників, офіційна документація вищого адміністративного органу віри багаї - Всесвітнього Дому Справедливості.

Так, корисним для дослідження формування теорії релігійної освіти у вірі багаї є робота послідовника віри багаї Фарзама Арбаба "Навчаючись зростання: Історія розвитку Інституту Рухі і широкомасштабного розвитку Віри Багаї у Колумбії" [16], що дає опис історії розвитку та впровадження загальноприйнятих форм організації навчального процесу багаї - Інституту Рухі, дитячих класів.

Вивченням питань релігійної освіти у загальному значенні та дослідженням її місця в різних конфесіях займалися такі українські науковці, як В. Бондаренко, С. Беляєва, О. Гасяк, В. Єленський [7], М. Закович [8], Ю. Заячук, М. Кобрин, Г. Коцур, М. Маринович, В. Маліборський, Н. Мозгова, А. Кислий, О. Панасенко, Г. Погромська, Г. Тітова, Л. Филипович, М. Шкрібляк та ін. Масштабним інформаційним джерелом визначення місця релігійної освіти в сучасному освітньому процесі є монографія Ф. М. Козирева "Релігійна освіта у світській школі. Теорія і міжнародний досвід у вітчизняній перспективі" [10].

Першочергове значення для окреслення понятійного апарату в тематиці релігійної освіти в межах конфесії віри багаї є публікації загальнонаукового плану, такі як "Енциклопедія освіти" за редакцією В. Г. Кремени [6], "Український педагогічний словник" С. У. Гончаренка [2], "Педагогічний словник" за редакцією Г. М.